

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.178.12>

Data przesłania artykułu: 8.03.2022

Data akceptacji artykułu: 21.03.2023

YELYZAVETA PERESADA

Doniecki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stusa, Ukraina

(Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine)

Проблема конкуренції латиниці й кирилиці в українській лінгвокультурі

The problem of competition between Latin and Cyrillic systems in Ukrainian linguistics culture

Abstract

The rivalry between two graphic systems, the Cyrillic alphabet and the Ukrainian Latin alphabet, can be traced throughout the history of the functioning of the Ukrainian language. During the 19th–21st centuries, Ukrainian linguists were continuously analyzing the question issue of rivalry between Cyrillic and Latin alphabets in the Ukrainian linguoculture. The problem of the functioning of the Ukrainian Latin alphabet in the modern Ukrainian linguistic space during the globalization of English has been reemerged and continues to stir up the scientists. It expands the problematics of Ukrainian linguographic theory and reorients it toward a goal of the de-specifying information on this subject in the both diachronic and synchronic aspects of diachrony and synchrony.

Keywords: graphic system, Latin alphabet, Ukrainian Latin alphabet, Cyrillic alphabet, linguography

Проблема конкуренции латиницы и кириллицы в украинской лингвокультуре

Резюме

На протяжении истории функционирования украинского языка прослеживается конкуренция между двумя графическими системами — кириллицей и украинскими вариантами латиницы. В XIX–XXI веках вопрос о конкуренции между этими алфавитами в украинской лингвокультуре неоднократно анализировали украинские языковеды. В период гло-

бализации английского языка проблема украинского варианта латинского алфавита для функционирования в современном украинском языковом пространстве снова возобновилась и продолжает волновать ученых. Это расширяет проблематику теории украинской лингвографии и ставит задачу изучения данного вопроса в аспекте диахронии и синхронии.

Ключевые слова: графическая система, латиница, варианты украинской латиницы, кириллица, лингвография

Вступ

Писемність є найважливішим складником культури кожного народу, що виникає внаслідок розвитку суспільства. Термін *лінгвокультура* (лат. *linqua* — мова і *cultura* — освіта, розвиток) позначає „вияв, відбиття і фіксацію культури в мові й дискурсі” (Загнітко, 2012, т. 2, с. 156). Лінгвокультура відображає традиції певного мовного середовища. На думку Тетяни Космеда, „лінгвокультура – це феномен, що репрезентує масив інформації, який так чи так пов’язаний з мовою, з кожною її одиницею” (Космеда, 2020, с. 4). Саме графіку вважають соціально-ідеологічним чинником впливу на мовців, оскільки літери – „це знаки відповідної лінгвокультури, що виражають «дух» кожної конкретної мови, адже «форма» є, [...], опозитивним корелятом «змісту»” (Космеда, 2020, с. 80). Використання певної графічної системи значною мірою базується на традиції, оскільки „панівна (типова) графічна форма письмових знаків певної цивілізації є, звичайно, умовна й визнається нацією внаслідок тривалої традиції” (Космеда, 2020, с. 24). Інколи традиція змінюється, що призводить до змін алфавітів та засвідчує пристосування графіки до потреб суспільства.

Упродовж XIX–XXI ст. простежувалося кілька спроб латинізації кирилиці. Особливості функціонування латинської графіки в українському лінгвокультурному просторі аналізували зарубіжні вчені, зокрема Йосиф Іречек, Роман Якобсон, Міхаель Мозер, та українські дослідники: у XIX ст. — Михайло Драгоманов, Йосип Лозинський, Олександр Потебня; з XIX – до середини XX ст. — Леонід Булаховський, Павло Житецький, Агатангел Кримський, Іван Огієнко, Василь Сімович, Іван Франко, Маркіян Шашкевич; у другій половині XX ст. — Михайло Жовтобрюх, Микола Наконечний, Ярослав Рудницький, Юрій Шевельов; наприкінці XX — на початку XXI ст. — Богдан Ажнюк, Максим Вакуленко, Андрій Д’яков, Анатолій Загнітко, Тетяна Космеда, Василь Німчук, Лілія Соболев, Ірина Фаріон.

Мета цієї наукової розвідки — висвітлити проблему «конкуренції» двох графік — кирилиці та латиниці, що простежується в українському мовно-просторі, починаючи з XIX ст., (а) схарактеризувавши спроби латинізації української абетки ретроспективно, а також (б) окресливши погляди мовознавців щодо пропозицій запровадження латиниці в український лінгвопростір.

1. Виклад основного матеріалу

„Для українців, які тривалий час перебували під владою кількох імперій, мова й далі залишається опорним пунктом української ідентичності, запорукою виживання українського етносу як колективної індивідуальності і збереження його національного обличчя” (Ажнюк, 2021, с. 4). Однак українське суспільство намагається відстоювати не лише рідну мову, мову титульної нації, але й, головне, її графічне вираження. Українська кирилиця має багатовікову історію, але впродовж усього часу свого існування українська кирилична система зазнавала тиску, виникали сумніви щодо ефективності її використання.

Мотивами „конкуренції” двох графік писемності слугують насамперед політико-культурологічні чинники. Уперше конкуренція між латиницею і кирилицею простежувалася в Галичині, через те що ця територія тривалий час перебувала під владою Польщі та Австрії, які й нав’язували свою писемність, насамперед графіку. Інакше кажучи, на західну частину України тривалий часовий період впливали сусідні європейські держави. В іншій частині України спроб відмови від кирилиці не було, оскільки центральна та східна частини України були в складі Російської імперії. У сучасному українськомовному суспільстві велику роль відіграють політичний та психологічний чинники сприйняття кирилиці: ідеться про асоціювання кирилиці з Росією. Водночас сьгоднішні пропозиції щодо латинізації української графічної системи прихильники латиниці мотивують орієнтацією України на Європу та інтеграцією у світове співтовариство. Однак спроби латинізації українського мовного простору, як зауважувалося, непоодинокі й мають історичне минуле.

1.1. Активні періоди намагання впровадити латиницю в українськомовний лінгвокультурний простір

Актуалізація питання переходу української писемності на латиницю в ХІХ ст. простежується двічі, що призводить до двох спалахів „азбучної війни”. Перша хвиля спричинена (1) науковою розвідкою Йосипа Лозинського (1834), а друга — (2) брошурою Йосифа Їречека (1859), поява якої пов’язана з бажанням Агенора Голуховського придушити українство в Галичині. Однак після цього на деякий час подібні спроби припинилися та за часів існування СРСР впровадити латинку пропонували лише один раз (3) на Всеукраїнській правописній конференції 1927 року. Із європеїзацією України політики знову порушили питання запровадження латинської графіки. У 2018 р. з такою пропозицією виступив міністр закордонних справ України Павло Клімкін, а в 2021 р. подібну заяву зробив секретар РНБО Олексій Данілов.

Пропозиції впровадження латиниці породжують проекти (варіанти) української латиниці. Узагальнюючи історичну інформацію із цього питан-

Таблиця 1. Зведена таблиця популярних варіантів української латиниці (1830–2000 рр.)

Автор варіанта	Дата актуалізації	Основа	Публікації, що обґрунтовують необхідність переходу на латиницю	Приклади писемної реалізації
Варіант Йосифа Лозинського (для української латинки вживав термін <i>українське абецядло</i>)	1834	абецядло польської мови	<i>O wprowadzeniu abecadla polskiego do piśmiennictwa ruskiego</i> (Łozński J. <i>Rozmaitości</i> . Lwów 1834, № 29, с. 228–230)	етнографічна праця <i>Ruskoje wesile</i> (1835, Й. Лозинський)
Варіант Йосифа Їречека (назва пропонуваної української латинки за прізвиськом її творця — <i>їречеківка</i>)	1859	абесєда чеської мови	<i>Über der Vorschlag das Ruthenische mit lateinischen Schriftzeichen zu schreiben. Im Auftrage des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht verfasst von Jozeph Jireček, Wien. Aus der keizerlich königlichen Hof- und Staatsdruckerei (1859)</i>	латинізована версія <i>Marij. Maty Isysowa</i> . (1882), трансформована з української графіки на абесєду Михайлом Драгомановим
Варіант латинки на основі сербсько-хорватського алфавіту (названо за прізвиськом її творця Людевіта Гає — <i>гаєвиця</i>)	1900-ті роки	сербськохорватська гаєвиця	Описано в статті Ярослава Михайлишина <i>Транслітерація чи латинська абетка для української мови (Незалежний культурологічний часопис І)</i>	інтернет-проект <i>NovaLatynka</i>
Варіант Івана Лучука (назва <i>лучуківка</i> — аналогічно за прізвиськом її творця)	2000	на основі проєкту Їречека чеська абесєда зі зміною <i>ch – x</i>	<i>Kogojuj Pravoruus</i>	український часопис <i>І</i>
Варіант Максима Лагоди (назва <i>лагодівка</i> за прізвиськом творця)	наприкінці 2000-х	на основі проєкту Їречека (чеська абесєда) з додатковими літерами <i>l</i> та <i>u</i>	<i>Українська латинка. Орфографічні правила</i>	не знайдено
Варіант Сергія Мельника (назва <i>мельниківка</i> за прізвиськом творця)	наприкінці 2000-х	на основі проєкту Їречека (чеська абесєда) за замінною <i>l</i> (словац. <i>mákké e/</i>) на <i>í</i> (словац. <i>dlhé e/</i>) і додав <i>ý</i>	онлайн-проект	не знайдено

Джерело: складено автором

ня, пропонуємо таблицю, у якій указано найпопулярніші варіанти української латиниці, запропоновані в період з 1834 р. до 2000 р.

„Конкуренція” двох графічних систем призвела до появи певної кількості варіантів української латиниці, що отримали свої номінації, розширюючи метамову лінгвографії. Більшість назв проєктів створені за практично однією словотвірною моделлю: основа прізвища автора варіанта української латиниці + суфікс *-іvk(a)* (*Їречек – їречеківка, Лучук – лучуківка, Лагода – лагодівка, Мельник – мельниківка*), а також: основа прізвища *Гай* + суфікс *-ев = гаєв(ий)* + суфікс *-иц(я) = гаєвиця*.

Аналіз основних варіантів української латиниці за абетками, на яких вони ґрунтуються, дає змогу стверджувати, що більшість варіантів українські мовознавці формували на базі проєкту Й. Їречека, що наочно подано у вигляді схеми:

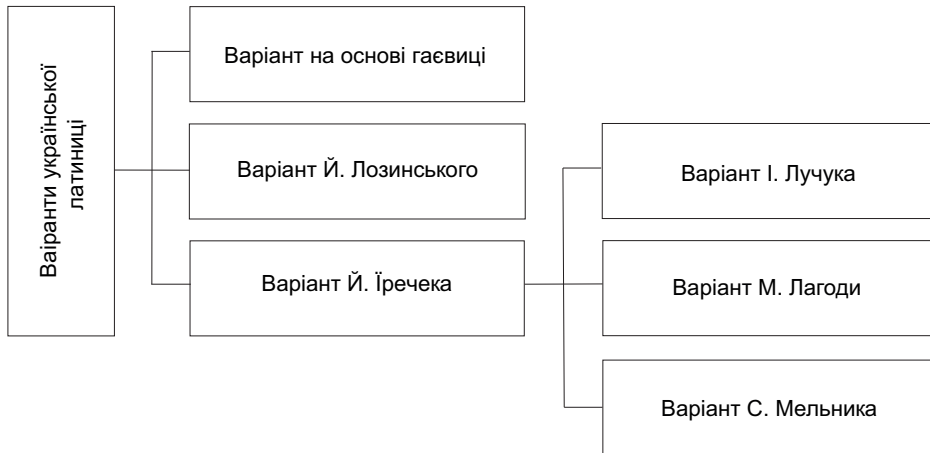

Схема 1. Походження варіантів української латиниці

Отже, усі проєкти української латинки мають різні основи. Варіант Й. Лозинського, змодельований на основі польського алфавіту, отримав номінацію *abeцaдло*, варіанти Й. Їречека, І. Лучука, М. Лагоди, С. Мельника актуалізують чеську *abecedu*. Крім того, існує варіант латиниці на базі сербсько-хорватської гаєвиці, що була розроблена Л. Гаєм.

1.2. Проєкти латинки в оцінці вчених ХІХ ст.

Варіанти української латинки спричинили палкі суперечки серед мовознавців. У ХІХ ст. були пропозиції переходу слов'янської писемності, зокрема й української, на єдину графічну систему — латинську. Спроба латиніза-

ції в 1834 р. викликала обурення в колах наукової інтелігенції того часу, яка не сприймала латинізації українського мовного простору та критикувала варіанти української латинки. Маркіян Шашкевич, наприклад, у праці *Азбука і абецадло* (1834) не погоджувався зі зміною графіки українського алфавіту та вказував на цінність кирилиці, наголошуючи, що кирилиця є священним надбанням та релігійним символом України. Розмірковуючи про пропозицію Й. Лозинського щодо впровадження польського абецадла, М. Шашкевич зауважує, що цей варіант не може замінити кирилиці, оскільки він не здатний передати всі українські звуки та є „недосконалим для передачі навіть усіх польських звуків” (Шашкевич, 1965, с. 120). Неможливість переходу української писемності на латиницю М. Шашкевич обґрунтовує тим, що кожен народ, в основі письма якого лежить латиниця, має свій правопис, тому „кожен народ буде читати українське письмо відповідно до свого правопису і буде творити з українських слів незрозумілі нісенітниці, страшні для вуха слов'янина, а звідси виникне не зовсім правильна думка про українську мову” (Шашкевич, 1965, с. 115). Окрім того, він переконує, що кирилиця — досконалий український алфавіт, акцентуючи, що „всі слов'янські народи, які користуються латинським алфавітом, ще й досі шукають знаки для деяких звуків, які вживає тільки слов'янин, які притаманні лише слов'янинові і про які римлянин навіть не здогадувався, принаймні він не відчував і не взяв їх з оточуючого його середовища [...]” (Шашкевич, 1965, с. 116). Відповіддю Й. Лозинського впровадити польський варіант абетки, запропонованого Й. Лозинським, вважають статтю Йосифа Левицького *Odpowiedź na zdanie o zaprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego* (1834), у якій проаналізовано цю ідею та категорично заперечено необхідність вводити латинку, замінюючи нею український варіант кирилиці (див. детально Франко, с. 571–578). Спогади Якова Головацького засвідчують, що, окрім М. Шашкевича, на статтю Й. Лозинського *O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego* ще відреагували й Д. Зубрицький та Й. Левицький, які також не підтримали пропозиції (див. про це: Головацький, 1885).

Наступним, хто підсумував дискусію з приводу впровадження польського абецадла в українську мову, був Іван Франко, який підготував статтю *Азбучна війна в Галичині* (1986), де розглянув проблему „кирилиця чи гражданка, галицько-руський чи російський язык”. Він наголосив, що „про латинку ніхто [...] тоді навіть не думав серйозно” (Франко, 1986, с. 586). Письменник проаналізував і проект української латинки Й. Їречека, показавши, що він не придатний для впровадження в простір української лінгвокультури.

Одночасно з пропозицією Й. Їречека, ніби передбачаючи її, вийшла у світ брошура Богдана Дідицького *O неудобности латинской азбуки в письменности русской* (1859), у якій автор висуває аргументи про неможливість застосування латинської графіки замість української кирилиці. Після критики цієї статті, яку опублікував Й. Їречек, Б. Дідицький підготував відповідь

під назвою *Спорь о рускую азбуку* (1859), у якій показав переваги кирилиці, продемонстрував її особливу цінність для українського народу. Таке категоричне заперечення намагань уведення латиниці в український лінгвокультурний простір зумовлено бажанням зберегти український фольклор, великий масив класичної художньої спадщини, традицій, національного „духу мови”, її своєрідності.

1.3. Опозиція *кирилиця – латиниця* у світоглядній концепції українських мовознавців ХХ–ХХІ ст.

У ХХ ст. мовознавці також не захоплюються ідеєю повного переходу на латинську графіку, а припускають можливість використання латиниці лише паралельно з кирилицею.

У 2000 році Іван Лучук у передмові до студії *Korotkyj Pravopys* підтримав можливість часткового функціонування латинських літер в українському мовному просторі паралельно з кирилицею, тобто використання латинської графіки з певним функційним навантаженням, зокрема „dl'a zastosuvannja jiji v kompjuternij haluzi, jaka pry semymyl'nomu rozvytkovi novitnix tehnolohiji” [для застосування її в комп'ютерній галузі, яка при семимильному розвиткові новітніх технологій. — Переклад власний — Є. П.] (Лучук, 2000, с. 3). Водночас учений указує на деяку недосконалість кирилиці, зазначаючи, що її „nedostatno dl'a universal'noho vhodzennja ukrajinskoji movy u svit virtual'noji real'nosti ta dl'a efektyvnoho funkcionuvannja ukrajinskoji movy na vsix možlyvux rivnax, povjazanyx iu total'noju kompjuteryzациjeju praktučno vsix vydiv dijaj'nosti l'udynu u sučasnomu suspil'stvi” [недостатньо для універсального входження української мови у світ віртуальної реальності та для ефективного функціонування української мови на всіх можливих рівнях, пов'язаних із тотальною комп'ютеризацією практично всіх видів діяльності людини в сучасному суспільстві. — Переклад власний — Є. П.] (Лучук, 2000, с. 3).

Руслан Чортківський переконаний, що, виступаючи за перехід української мови на латинський шрифт, прихильники латиниці зустрінуться з аргументами „проти”, зокрема прибічники кирилиці (1) згадають про „ратні подвиги батьків-дідів-прадідів і дідів-прадідів проти польської шляхти та німецько-фашистських загарбників” (Чортківський, 2003); (2) зауважать, що зміна графічної системи „несе загрозу ополячення чи загалом засмічення української мови” (Чортківський, 2003); (3) назвуть перешкодою значні витрати на реалізацію цього проекту, оскільки перехід на латинку „з'їсть багато коштів із держскарбниці” (Чортківський, 2003); (4) припустять, що латинська графіка „налякає, відштовхне російськомовне населення [...] і відіб'є в нього бажання її вивчати” (Чортківський, 2003); а на протигагу цьому (5) зазначать, що кирилична графіка „більше відповідає мовним особливостям та менталітетові українців” (Чортківський, 2003); а також (6) закценту-

ють увагу на зайвій плутанині, „що виникне в головах молодих під час навчання” (Чортківський, 2003).

Однак, як бачимо, ідеться вже не про повну заміну кириличної графіки на латинську в українському лінгвопросторі. На думку Ірини Магдиш, „ніхто не буде примушувати дітей вчитися латинського письма в початковій школі, і книги, видані кирилицею, не будуть спалені і не відійдуть на вічне збереження до бібліотечних сховищ” (Магдиш, 2003). Вона зауважує, що завдання та мета проєкту полягають у тому, щоб „запровадити паралельне існування і функціонування двох графічних зображень, що вирішило б немало технічних проблем і забезпечило комунікаційне перетікання і взаємовплив української і англійської мов [...]” (Магдиш, 2003).

Цю думку підтримує Андрій Д’яков у статті *Українська латинка як атрибут інтеграції України в світове співтовариство*, зазначаючи, що немає необхідності повністю замінювати традиційну графіку, оскільки за довгий час існування вона повністю пристосувалася до особливостей української фонетики, однак „фактично український правопис повинен мати два обличчя — оригінальне (для власних потреб) та латинізоване (для міжнародного спілкування)” (Д’яков, 1999). Отже, А. Д’яков закликає українців до використання латиниці з метою органічної інтеграції України у світове співтовариство: „Зараз фактично для кожної мови повинна бути створена латинізована абетка. Інша річ, для одних мов вона повинна використовуватися як основний алфавіт, а для інших — як допоміжний” (Д’яков, 1999).

У 2021 році знову намагаються протиставити латиницю кирилиці. Ініціатором цього став секретар Ради національної безпеки й оборони України Олексій Данілов, який наголошував на політико-психологічних чинниках цього явища: в Україні йде війна, що спричиняє протистояння з Росією та всім російськомовним простором, зокрема й у сфері культури загалом і конкретно в лінгвокультурі. В інтерв’ю Радіо Свобода на запитання щодо запровадження латинки політик заявив: „Я за. Я вважаю, що це буде одна з фундаментальних речей: нам треба позбавитися кирилиці і перейти на латиницю” (Радіо Свобода, 2021). Водночас він виступив за двомовність українців: „Я за дві мови в нашій країні. Англійська мова має бути обов’язкова, тому що, коли ми говоримо про цивілізований світ, то англійська мова — це мова цивілізованого спілкування” (див. Радіо Свобода, 2021).

У дискусію з О. Даніловим вступили мовознавці, які категорично проти таких закликів і намірів, але фактично всі аргументи, які наводять сучасні українські лінгвісти (Богдан Ажнюк, Павло Гриценко, Ірина Фаріон), були вже висловлені І. Франком, М. Шашкевичем, Й. Левицьким, Б. Дідицьким та ін.

Директор Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук, професор Павло Гриценко в інтерв’ю каналу «Україна 24» висловив своє невдоволення тезами О. Данілова. Мовознавець пояснив, що зміна

кирилиці зруйнує українську традицію та аргументує неможливість переведення української писемності на латинську графіку тим, що „кирилиця в Україні існує принаймні спорадично, тобто частково, з IX ст., а з XX ст. почалося масове поширення кириличної книги, а це те, через що утвердилась наша держава” (див. Вус, 2021). П. Гриценко наголосив, що використання двох форматів писемності, як, наприклад, у Сербії, є неможливим, а точніше „це нонсенс. У нас є прекрасна традиція кирилична, у нас створена величезна інформаційна база на кириличній основі. [...] І ніякої паралельності, усяка паралельність руйнує — руйнувати традицію не можна” (Касіян, 2021).

Директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні, доктор філологічних наук, професор Богдан Ажнюк зазначив, що „графічна система мови — це не упаковка для товару, яка сьогодні одна, а завтра інша. Це частина знакової системи всієї нації”, зміна якої буде означати відмову від української багаторічної культурної спадщини, оскільки „українська мова є старописемною і вже понад тисячоліття користується системою кирилиці” (див. Novyny.live, 2021). Розмірковуючи про мотиви, що аргументують перехід на латинську графіку в українському мовному просторі, мовознавець зазначив, що це „досить ілюзорні уявлення про те, що саме через зміну графічної системи ми вже опинимось в Європі”. Такий перехід „буде великим потрясінням для всієї нації в психологічному, технологічному та культурологічному плані” (Novyny.live, 2021).

Ірина Фаріон також категорично розкритикувала заяву О. Данілова, порівн.: „Сьогодні це пропонують люди, які не мають чіткої ідеологічної позиції, світоглядних цінностей і певностей себе. Це люди, які вважають, що змінивши форму, можна змінити зміст. Але Москва покине Україну тільки тоді, коли українці перестануть постійно себе з нею порівнювати” (NTA, 2021).

У зв'язку з поширенням англійської мови в українському лінгвокультурному просторі необхідно простежити та виокремити основні функції латинської графіки, що є основою англійського алфавіту, у кириличному писемному просторі, що зумовлює актуальні напрями для подальшої наукової розвідки.

Висновки

Вивчивши історію подання пропозицій щодо актуалізації варіантів латиниці висновкуємо, що в основі цього явища політичні, психологічні, культурологічні чинники. Було запропоновано латинографічні проекти щодо створення української латинки на базі трансформованого польського, чеського, сербсько-хорватського та англійського варіантів латинського алфавіту: українські латинки Й. Лозинського, Й. Іречека, І. Лучука, М. Лагоди, С. Мельника. Однак ці проекти не були реалізовані та залишилися лише

пропозиціями, оскільки переважна більшість українського наукового товариства не погоджувалася й не погоджується сьогодні на заміну кириличної графіки на латинську. Обґрунтовують це тим, що в Україні багатоміліардна кирилична традиція і не можна відмовитися від такого феномена національної спадщини через політику. Зміна графіки не допоможе нам у технічному та культурному розвитку, а, навпаки, може стати на заваді. Сьогодні це питання порушують насамперед політичні діячі, пов'язуючи відмову від кирилиці з військовими діями Росії на Сході, бажанням наблизитися до Європи. Однак хибною є думка, що саме зміна графіки приведе до зближення з Європою, оскільки є країни, що ввійшли до Євросоюзу без заміни кириличної графіки. Сьогодні не потрібно повністю переходити на латинку чи замінювати нею кириличну графіку. Можливо лише інтегрувати латинську графіку в український мовний простір або ж використовувати її для транслітерації, творення термінів, а також для реалізації низки атракційних функцій, моделювання образних засобів. Отже, необхідності в абсолютній відмові від використання латинських літер немає. Розглядувана проблема на сьогодні ще не має остаточного вирішення.

Бібліографія

- Ажнюк, Б. (2021). *Мовна політика: Україна і світ*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго [Azhnyuk, B. (2021). *Movna polityka: Ukrayina i svit*. Kyiv: Vydavnychyy dim Dmytra Buraho].
- Булаховський, Л. (1975). *Соціальні моменти розвитку графіки: у 5 т.* Загальне мовознавство. Київ: Наук. думка [Bulakhovs'kyu, L. (1975). *Sotsial'ni momenty rozvytku hrafiky: u 5 t. Zahal'ne movoznavstvo*. Kyiv: Nauk. dumka].
- Вус, О. (2021). *Теоретичний перехід України на латиницю можна назвати нонсенсом — мовознавець*. Електронний ресурс: <https://tsn.ua/ukrayina/teoretichnyy-perehid-ukrayini-na-latinicyu-mozhna-nazvati-nonsensom-movoznavec-1867498.html>. [Vus, O. (2021). *Teoretichnyy perekhid Ukrayiny na latynysyu mozhna nazvatu nonsensom — movoznavets'*].
- Головацький, Я. (1885). Воспоминание о Маркіяні Шашкевичі и Івані Вагилевичі. *Литературний збірник издаваемый литературным обществом Галицко-Русской материцы*. Львів, с. 10–41 [Holovats'kyu, Ya. (1885). *Vospomynanie o Markiyani Shashkevychi y Ivani Vahylevychi. Lyteraturnyysbornyk yzdavaemyu lyteraturnym obshchestvom Halysko-Russkoj matytsy*. Lviv, s. 10–41].
- Д'яков, А. (1999). *Українська латинка як атрибут інтеграції України в світове співтовариство*. Електронний ресурс: <http://latynka.tak.today/latynka-atrybut-integratsiyi/> [D'yakov, A. (1999). *Ukrayins'ka latynka yakatrybut integratsiyi Ukrayiny v svitove spivtovarystvo*].
- Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 томах*. Донецьк: ДонНУ [Zahnitko, A. (2012). *Slovyk suchasnoyi linhvistyky: ponyattya i terminy: u 4 tomakh*. Donets'k: DonNU].
- Касіян, В. (2021). *Директор Інституту української мови НАН назвав перехід на латиницю нонсенсом*. Електронний ресурс: https://lb.ua/society/2021/09/14/493892_direktor_institutu_ukrainskoi_movi.html [Kasiyan, V. (2021). *Dyrektor Instytutu ukrayins'koyi movy NAN nazvav perekhid na latynysyu nonsensom*].

- Космеда, Т. (2020). *Дух літери, або буква — першоелемент лінгвокультури*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня „Рута”» [Kosmeda, T. (2020). *Dukh litery, abo bukva — pershoelement linhvokul'tury*. Kam'yanets'-Podil's'kyu: TOV «Drukarnya „Ruta”»].
- Лучук, І. (2000). *Ukrajinska latynka. Korotkuj pravopys*. Львів: Класика [Luchuk, I. (2000). *Ukrajinska latynka. Korotkuj pravopys*. L'viv: Klasyka].
- Магдиш, І. (2003). *Латинки бояться — у світ не ходити*. Електронний ресурс: <http://latynka.tak.today/latynky-bojatytsya-u-svit-ne-xodyty> [Mahdysh, I. (2003). *Latynky boyatytsya — u svit nekhodyty*].
- Радіо Свобода (2021). *Данилов підтримує ідею переходу України на латиницю*. Електронний ресурс: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rnbo-danilov-latynytisia/31455662.html> [Radio Svoboda (2021). *Dahilov pidtrymuje ideyu perekhodu Ukrayiny na latynytisyu*].
- Федик, О. (2000). *Мова як духовний адекват світу (дійсності)*. Львів: Місіонер [Fedyk, O. (2000). *Mova yak dukhovnyu adekvat svitu (diysnosti)*. L'viv: Misioner].
- Франко, І. (1986). *Азбучна війна в Галичині. Збір. творів: у 50 т. Т. 47*. Київ: Наук. думка. [Franko, I. (1986). *Azbuchna viyna v Halychyni. Zibr. tvoriv: u 50 t. T. 47*. Kyiv: Nauk. dumka].
- Чортківський, Р. (2003). *Укрлатинка просто зі смаком*. Електронний ресурс: <http://latynka.tak.today/ukrlatynka-prosto-i-zi-smakom/> [Chortkiv's'kyu, R. (2003). *Ukrlatynka prosto zismakom*].
- Шашкевич, М. (1965). *Азбука і абетка. Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст.* Київ: Наук. думка [Shashkevych, M. (1965). *Azbuka i abetsadlo. Pys'mennyky Zakhidnoyi Ukrayiny 30–50-kh rokiv XIX st.* Kyiv: Nauk. dumka].
- NTA. (2021). *Не можна заходити в латиницю у голові з Москвою, — Фаріон про відмову від кирилиці*. Електронний ресурс: <https://www.nta.ua/ne-mozhna-zahodyty-v-latynyczyu-ugolovi-z-moskvoju-farion-pro-vidmovu-vid-kyrylyczy/> [NTA. (2021). *Ne mozhna zakhodyty v latynytisyu u holovi z Moskvoju, — Farion pro vidmovu vid kyrylytsi*].
- Novyny.live. (2021). *Это будет большое потрясение: в Институте языкознания прокомментировали идею Данилова о переходе на латиницу*. Електронний ресурс: <https://novyny.live/society/eto-budet-bolshoe-potriashenie-v-institute-iazkoznaniiia-prokomentirovali-ideiu-danilova-o-perekhode-na-latynitsy-12924.html> [Novyny.live. (2021). *Esto budet bol'shoe potryashenie: v Ynstyute yazykoznanyya prokomentyrovaly ydeyu Danylova o perekhode na latynytisyu*].